



BARNAVERNDARSTOFA

# Meðferðarúrræði á vegum Barnaverndarstofu

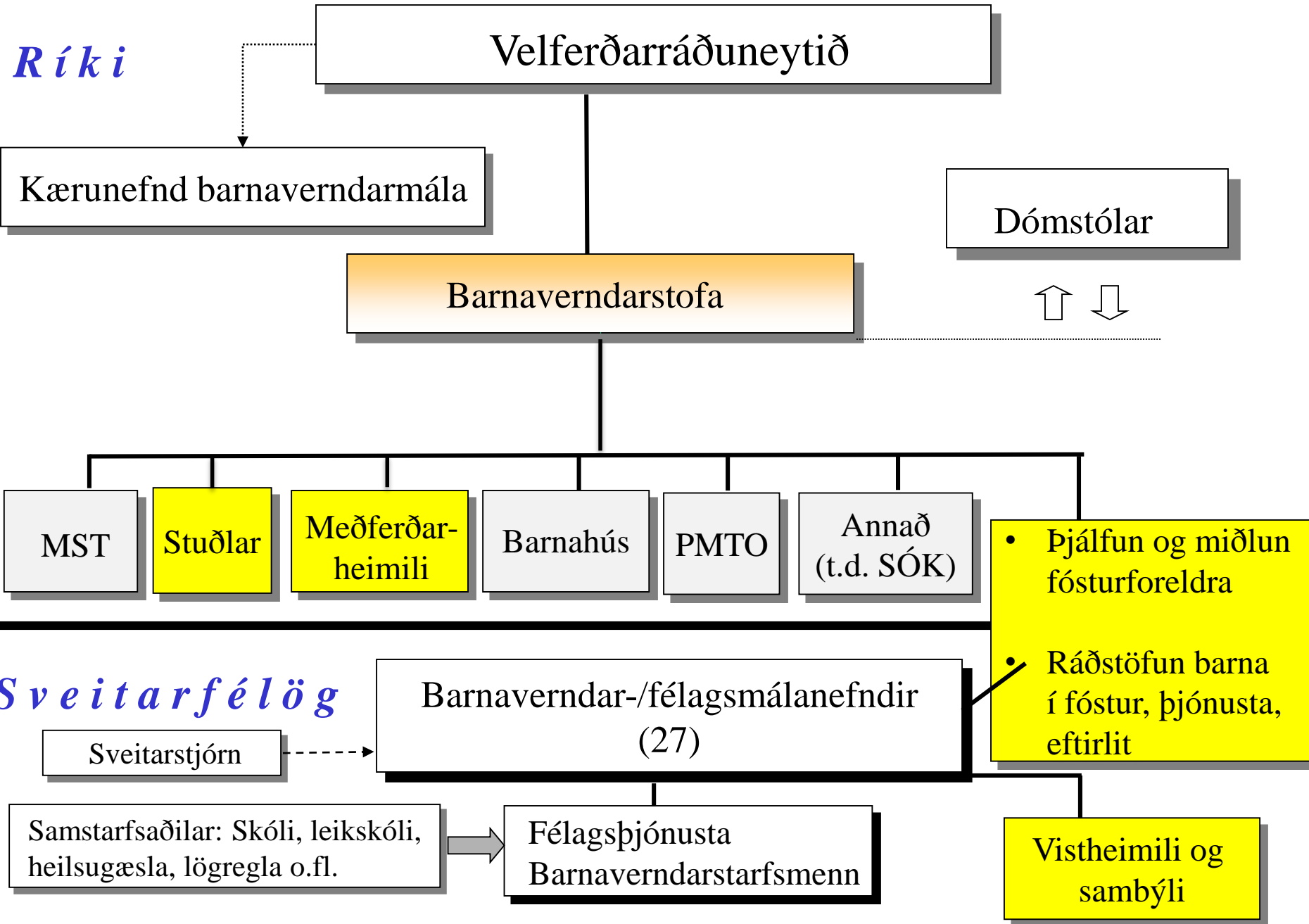
Erindi á vorráðstefnu  
Greiningar- og ráðgjafarstöðvar ríkisins 2016

Halldór Hauksson

Sálfræðingur

Sviðsstjóri meðferðar- og fóstursviðs Barnaverndartofu

*Ríki*



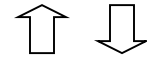
*Ríki*

Árðið

Árið 2014 dvöldu 357 börn á 251 fósturheimili, þar af voru

- 211 börn í varanlegu fóstri
- 124 börn í tímabundnu fóstri
- 22 börn í styrktu fóstri
- 106 börnum var ráðstafað í fóstur árið 2014

Dómsstólar



• Þjálfun og miðlun fósturforeldra

• Ráðstöfun barna í fóstur, þjónusta, eftirlit

Vistheimili og samþýli

*Sveit*

Sveitarstjórn

Samstarfsaðilar: Skóli, leikskóli, heilsugæsla, lögregla o.fl.

Felagsþjónusta  
Barnaverndarstarfsmenn

Ríki

Árvið

Árið 2014 ráðstöfuðu  
sveitarfélög

- 90 börnum á vistheimili
- 119 börnum í önnur úrræði, s.s. tímabundna vistun barns hjá ættingjum eða öðrum
- 30 börnum á einkaheimili
- 7 börnum á sambýli/fjölskylduheimili

Dómstólar



- Þjálfun og miðlun fósturforeldra
- Ráðstöfun barna í fóstur, þjónusta, eftirlit

Sveit

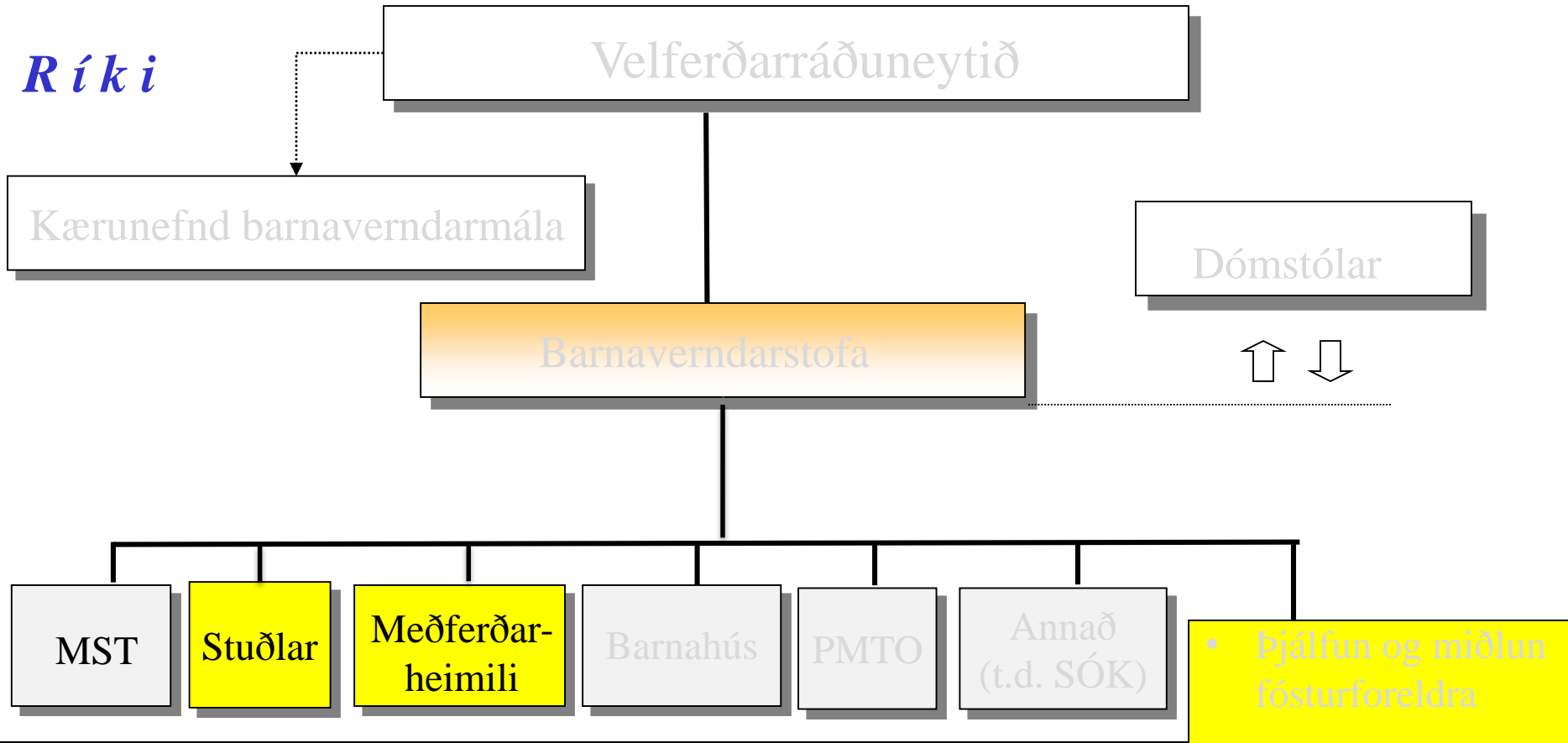
Sveitarstjórn

Samstarfsaðilar: Skóli, leikskóli, heilsugæsla, lögregla o.fl.

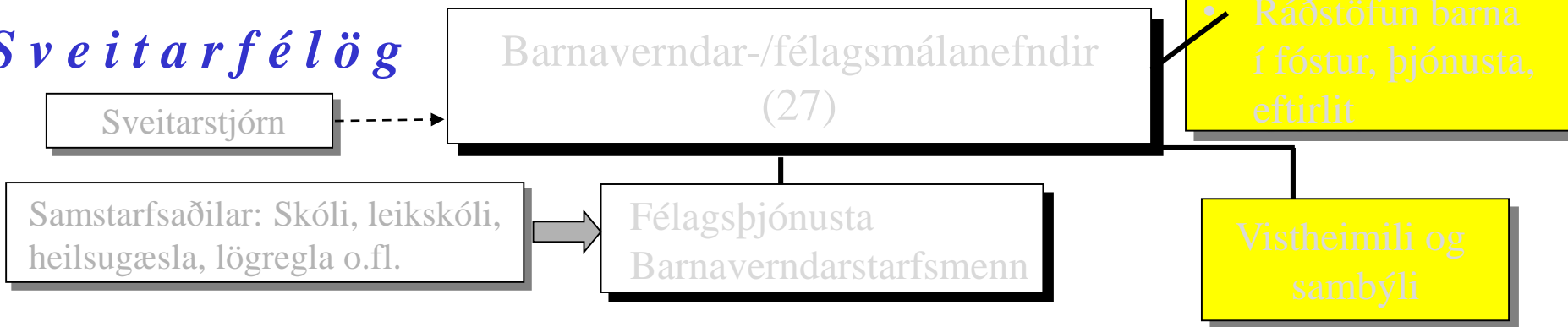
Felagsþjónusta  
Barnaverndarstarfsmenn

Vistheimili og  
sambýli

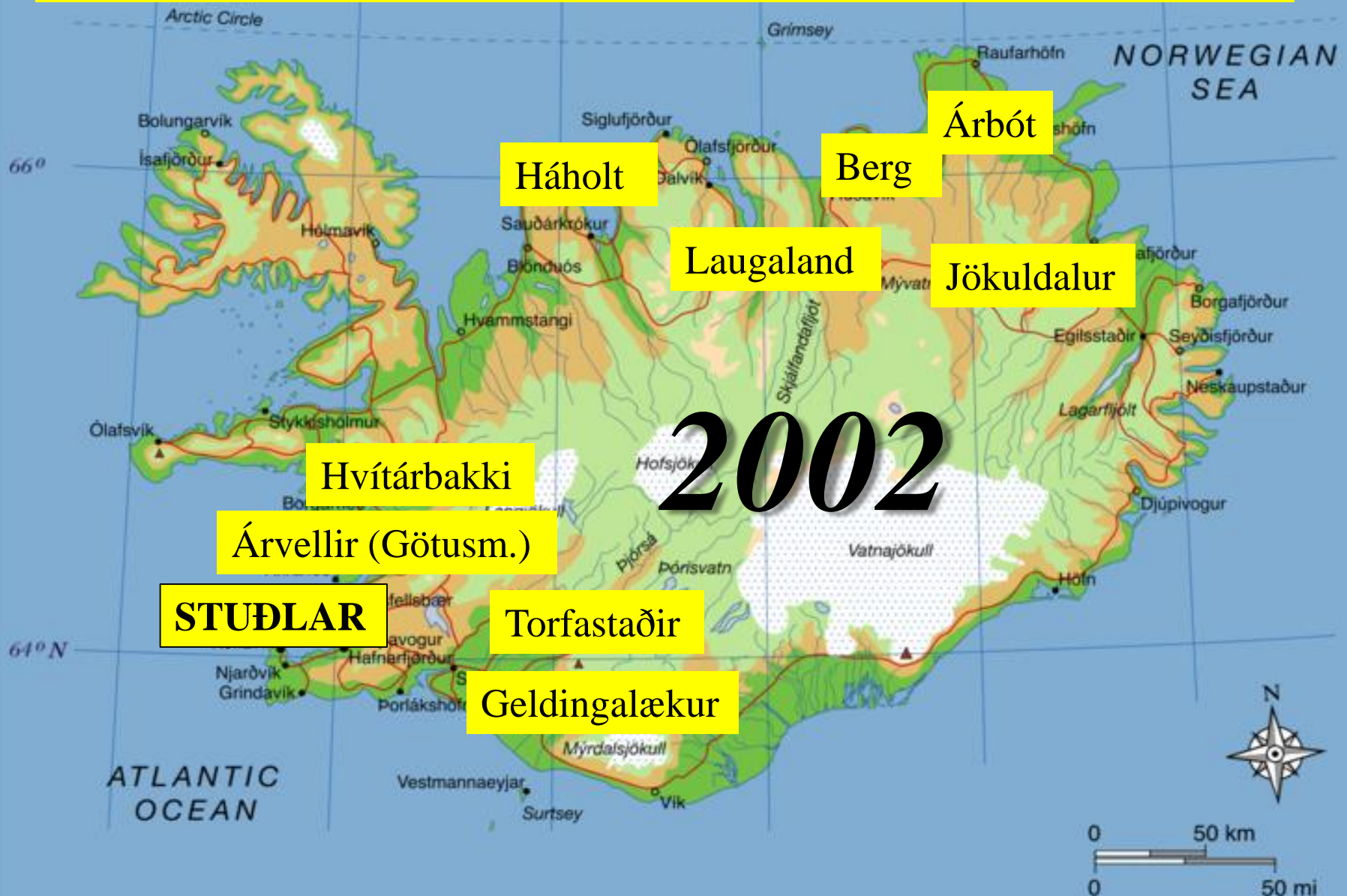
*Ríki*



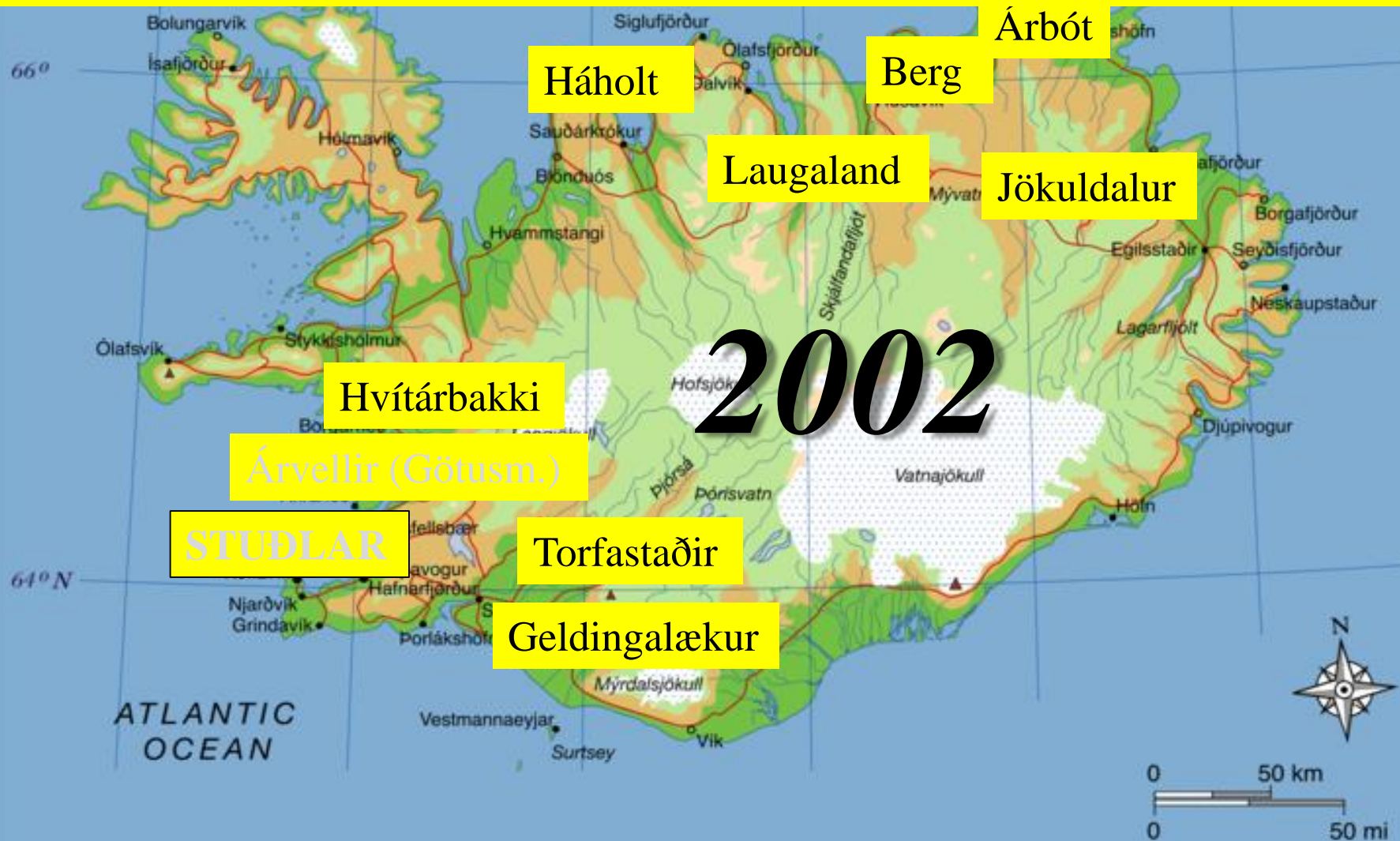
*Sveitarfélög*



# Árið 2002: 8-9 meðferðarheimili + Stuðlar



**Meðalvistunartími 38 barna á hinum  
8 „klassísku“ meðferðarheimilum = 16 mánuðir  
(dæmi um 2-4 ára vistun)**





# Áhrif frá nágrannalöndum einkum Noregi

- 1998-99: Stjórnvaldsákvörðun í Noregi um innleiðingu gagnreyndra aðferða (PMT og MST á landsvísu)
- 2003: Atferdssenteret í Osló - rannsóknir
- 2003: Yfirlitsrannsókn Tore Andreassen – hvað virkar í stofnanameðferð og fyrir hverja?
  - Frá 2005-2007: Fimm MultifunC stofnanir reistar í Noregi og tvær í Svíþjóð
  - 2011og 2012: Tvær MultifunC stofnanir reistar Danmörku





# Áhrif reynslu og rannsókna á viðhorf til stofnanameðferðar

- Vistun getur verið nauðsynleg fyrir þá sem glíma við mestan vanda (og búa við slakar aðstæður)
- En, vandinn getur aukist ef
  - Blöndun barna í lítilli/miðlungs áhættu með börnum í mikilli áhættu
  - Blöndun barna með félagslegan- og tilfinningavanda með börnum í alvarlegum hegðunar- og afbrotavanda
  - Langar vistanir – Skortur á jákvæðum samskiptum og við börn sem glíma ekki við hegðunavanda
  - Lítið skipulag, of mörg börn, skortur á eftirliti fullorðinna – var er ekki vandamál á meðferðarheimilum Barnverndarstofu



## Meðferð hegðunarvanda (RNR módelið)

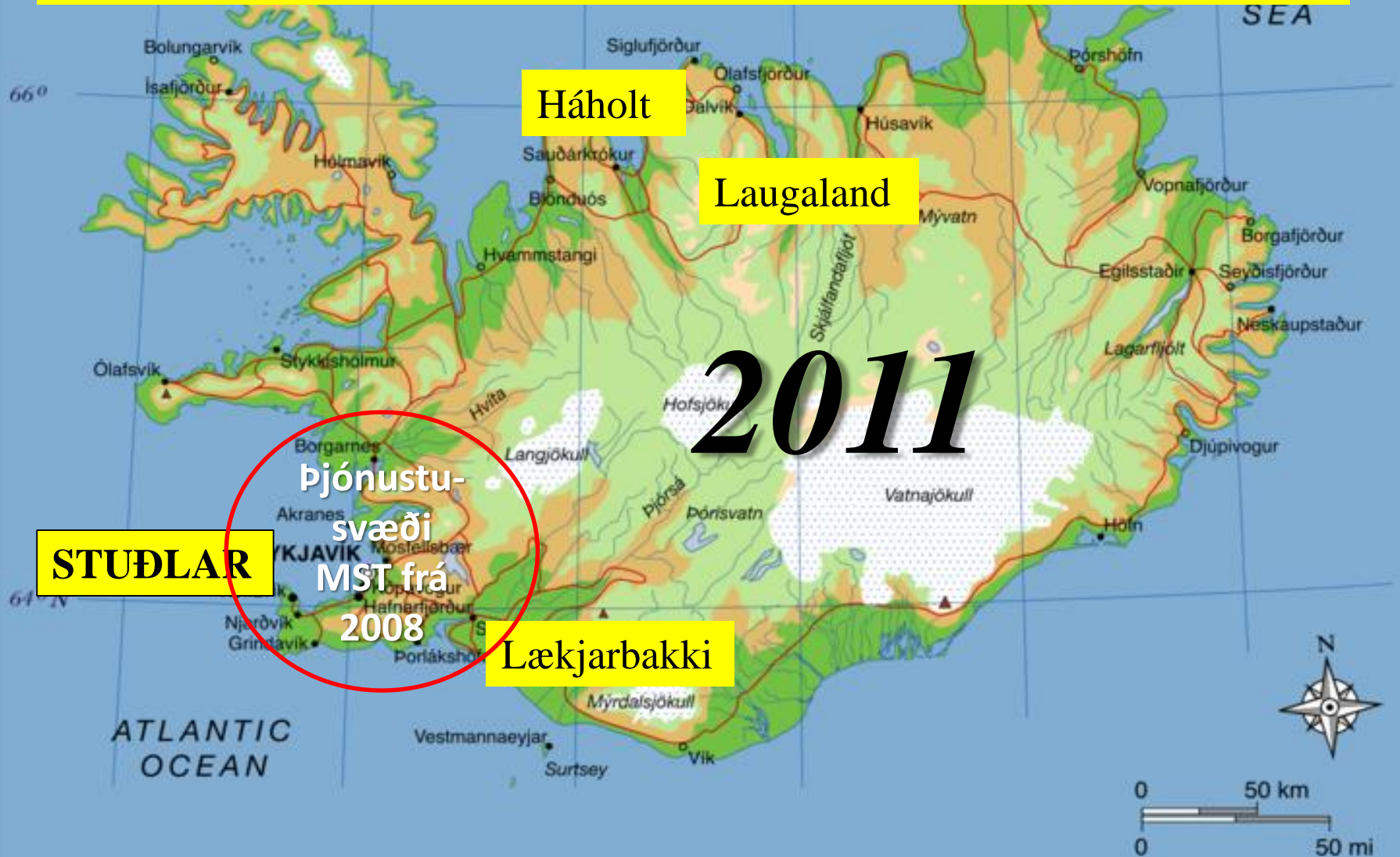
- Áhætta (Risk) – Hver?
  - Hver á að fara í meðferð, vistun eða heima?
- Meðferðarþörf (Need) – Hvað?
  - Helstu áhættuþættir: Persónubundnir (þroskatengdir osfv), hugsanastíll/viðhorf, vinir, fjölskylda, skóli/vinna, tómstundir, vímuefni
- Móttækileiki (Responsivity) – Hvernig?
  - Aðferðir, framsetning og aðstæður sem henta þroska og getu barns og foreldra



## Staðan hér á landi á þessum tíma

- Meðferðarheimilin höfðu of víðan markhóp
  - Pláss fyrir börn með mjög mismunandi þarfir og í mismikilli áhættu
  - Sum meðferðarheimili þjónuðu að stórum hluta skjólstæðingum BUGL
- Skortur á þjónustu utan stofnana
  - 2005: MST ráðstefna á Íslandi (Innleiðing 2008)
  - Frá 2007/2011: Samræming aðferða meðferðarheimila (m.a. innleiðing viðurkenndra aðferða, ART og MI)
  - 2008: Innleiðing MST og fækkun meðferðarheimila

# Árið 2011: 3 meðferðarheimili auk Stuðla og MST



# Meðalvistunartími 26 barna á 3 meðferðarheimilum = 7 mánuðir (lengst 4, 5, 10 og 14 mánuðir)

(2002: meðalvistunartími 16 mánuðir - dæmi um 2-4 ára vistun)



Háholt: 3-4 pláss



Laugaland: 6 pláss stúlkur



# Í dag

**FJÖLKERFAMEÐFERÐ (MST)**  
frá 2008 / allt landið frá febrúar 2015

Stuðlar: 6 pláss meðferð  
6 pláss lokuð deild



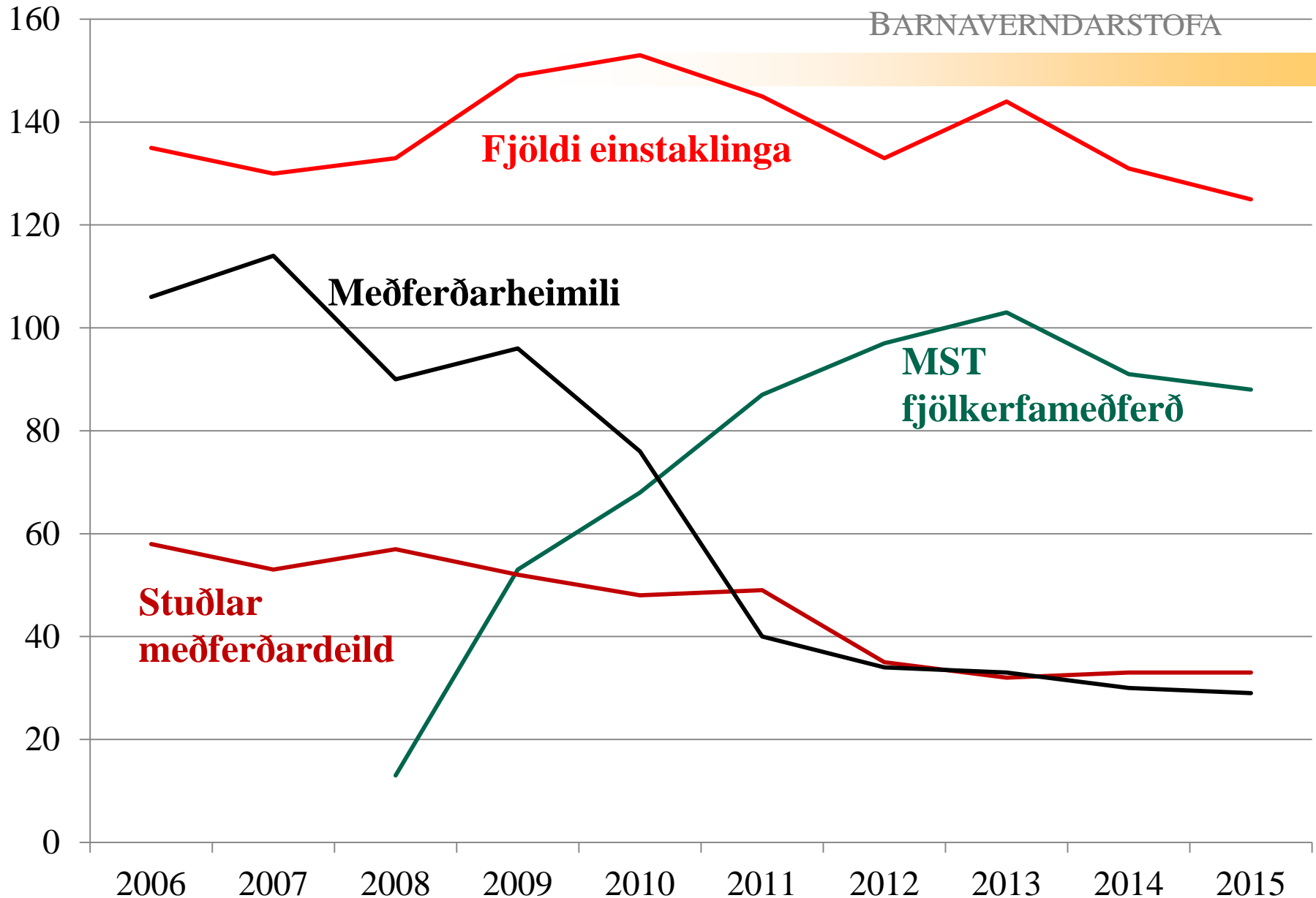
Lækjarbakki: 6 pláss



# Fjöldi barna (12-18 ára) í meðferð

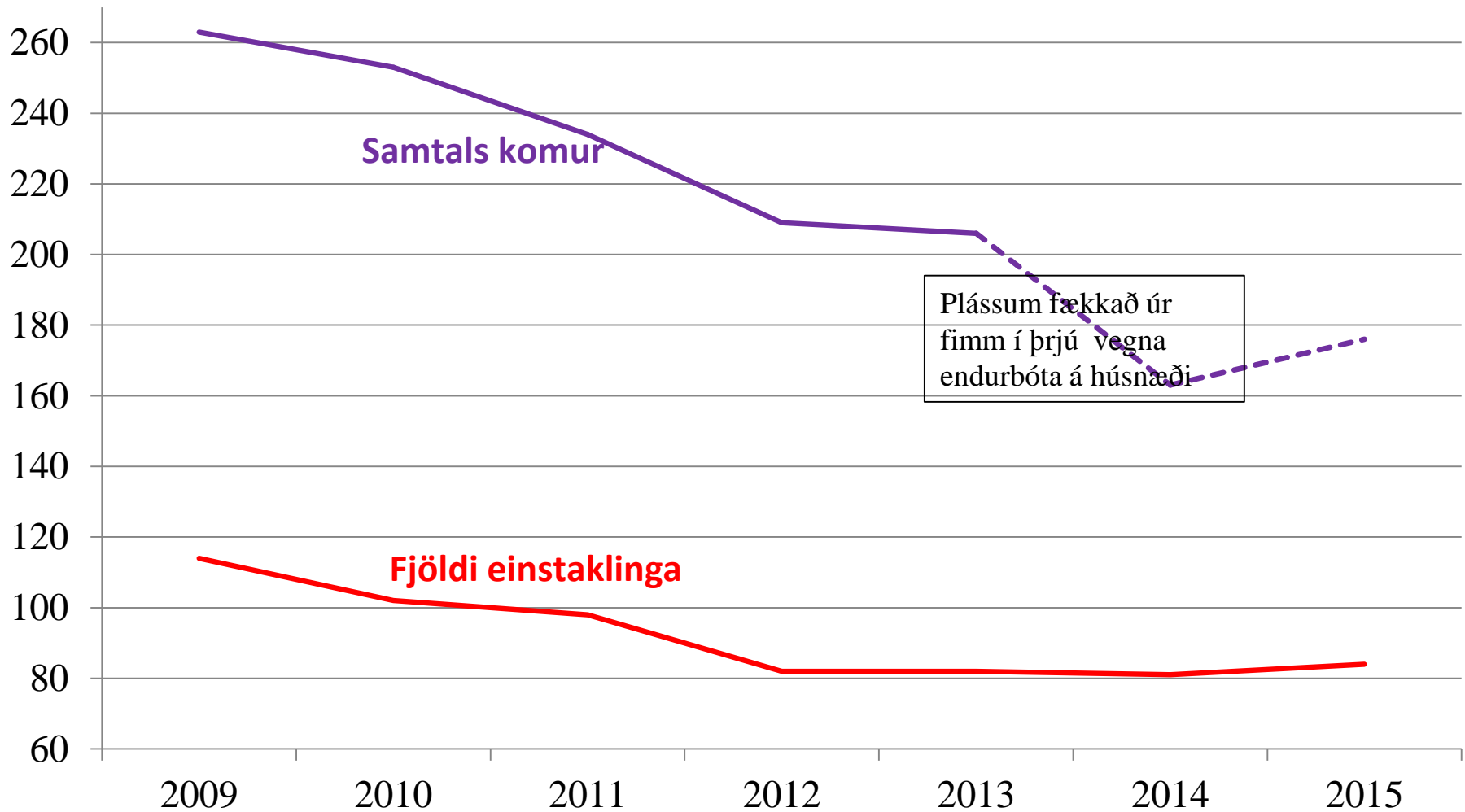


BARNAVERNDARSTOFA





# Neyðarvistanir á lokaðri deild Stuðla

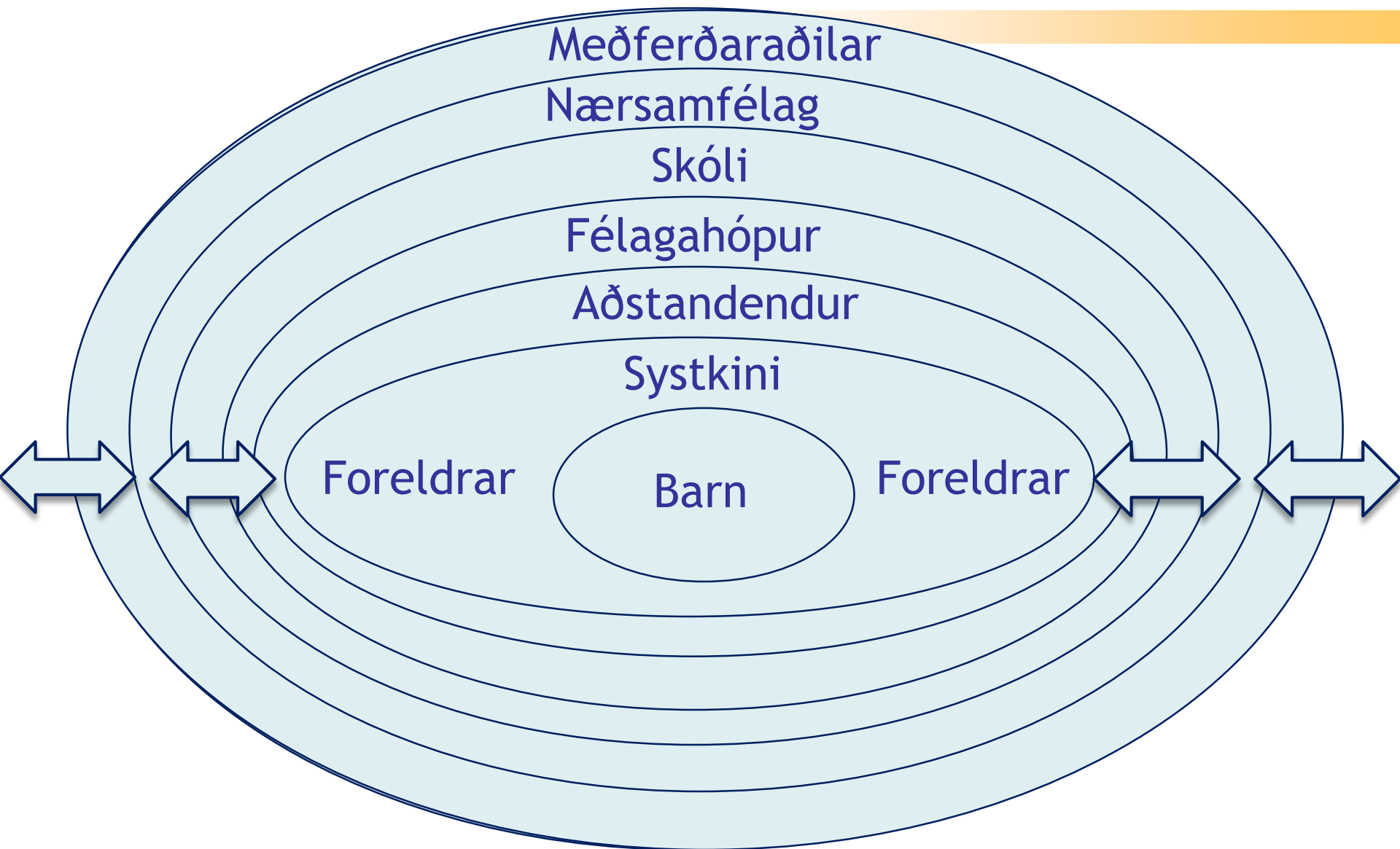




# Meðferð í nærumhverfi (MST – fjölkerfameðferð)



BARNAVERNDARSTOFA





# Áhættuþættir út frá kerfiskenningum

VERNDARSTOFA

## Skóli

Slök ástundun  
Námsvandi  
Þörfum ekki mætt

## Félagar

Hegðunarvandi, vímuefnaneysla, afbrotahegðun  
Lítill / enginn jákvæður félagsskapur

## Fjölskylda

Skortur á eftirliti  
Árekstrar í samskiptum  
Tilfinningarót  
Erfiðleikar / álag  
Takmarkaður stuðningur

## Einstaklingsþættir

Jákvætt viðhorf til neyslu/  
andfélagslegrar hegðunar  
Fyrri saga um vímuefnanotkun eða hegðunarvanda  
Vitsmunalegir, geðrænir veikleikar  
Slök þátttaka í jákvæðum tímstundum

Hegðunarvandi  
og / eða  
vímuefnaneysla



# Verndandi þættir

Aukin samheldni  
og betri samskipti  
í fjölskyldunni



Virgni í skóla,  
vinna, jákvæður  
félagsskapur og  
tómstundir



Dregur úr  
andfélagslegri  
hegðun og  
jákvæð  
hegðun eykst



# MST rannsóknir og útbreiðsla

- Gagnreynd aðferð (nú í 15 þjóðlöndum)
  - 32 rannsóknir, yfir 7600 þátttakendur, allt frá 6 mánaða til 22 ára follow up, 60 ritrýndar birtingar
  - helmingurinn óháðar, 22 samanburðarrannsóknir
  - flestar rannsóknir á hefðbundnu MST
  - MST viðbætur, dæmi: MST-geðrænn vandi, MST-misnotkun barna & vanræksla, MST-kynf.ofbeldi
- Um 460 fjölskyldur hafa byrjað MST hér á landi
  - Þar af fá um 35-40 fjölskyldur meðferð hverju sinni



# Skipulag

- Allt að 4 þerpistar og teymisstjóri í hverju teymi
  - Hvert teymi hér hefur þjónustað 40-50 fjölskyldur á ári
  - 3,85/1000 börnum 12-18 ára vísað í MST (0,9-7,2) á 34m
- Aðlögun að þörfum og aðgengi í síma 24/7
  - 3-5 mánuðir og skilyrði að barn búi heima
  - Skýr meðferðarmarkmið út frá vanda barns, metin reglulega, upplýsingar úr öllu kerfum
  - Fjölskyldumeðferð, atferlismótun, hugræn atferlismeðferð og samstarf við lykilaðila í nærumhverfi barnsins
  - Inngrip geta einnig snúið að vanda foreldra



# Markhópur MST

Börn 12-18 ára með alvarlegan hegðunarvanda sem birtist á flestum eða öllum eftirfarandi sviðum:

- Skrópum í skóla eða verulegum skólaerfiðleikum
- Líkamlegu ofbeldi gegn öðrum á heimili, nærumhverfi eða í skóla
- Ofbeldisfullum talsmáta eða hótunum um að skaða aðra
- Vímuefnanotkun eða misnotkun áfengis
- Afskiptum lögreglu, afbrotum eða refsiverðri hegðun



## Fyrir hverja er MST ekki?

- Börn sem sýna alvarlega sjálf skaðandi hegðun, eru í sjálfsvígshættu, sýna geðrofseinkenni eða eru talin hættuleg öðrum
- Börn sem beita kynferðislegu ofbeldi en annar hegðunarvandi eða afbrotahegðun er ekki til staðar
- Börn með gagntæka þroskaröskun / alvarlegar raskanir á einhverfurófi
- Börn sem búa ekki heima hjá foreldrum sínum, nema ef um er að ræða varanlegt fóstur



# Meginreglur í framkvæmd MST

1. Að finna samhengið („fitt“)
2. Áhersla á hið jákvæða og styrkleika kerfanna
3. Inngrip miða að því að auka ábyrgð fjölskyldumeðlima
4. Áhersla á nútíð, aðgerðir og skýrar skilgreiningar á vanda
5. Inngrip beinast að endurteknum hegðunarmynstrum
6. Í takt við þroska barns og getu fjölskyldunnar
7. Stöðugt framlag fjölskyldumeðlima
8. Virkt mat á árangri
9. Stöðugt unnið að því að jákvæðar breytingar viðhaldist eftir að meðferð líkur





## Mat á árangri MST

Tímabil: Frá innleiðingu MST 2008 til maí 2015 ef amk 18 mánuðir voru liðnir frá lokum meðferðar

- 271 fjölskylda hóf meðferð á tímabilinu
  - (178 strákar og 93 stelpur)
- 53 luku ekki meðferðinni (20%)
  - þar af voru 25 (66%) vistuð utan heimilis á næstu 18 mánuðum (Stuðlar, meðferðarheimili eða fóstur)
- 218 luku meðferðinni (80%)
  - þar af voru 59 (27%) vistuð utan heimilis á næstu 18 mánuðum á Stuðlum, meðferðarheimili eða í fóstri
- Yngri börn og strákar líklegri til að vera vistuð

Börn sem luku MST N=218	Upplýsingar meðferðaraðila				Upplýsingar í símtali við foreldra					
	Við upphaf		Við lok		6 mánuðir		12 mánuðir		18 mánuðir	
					Svarhlutfall 91,7%		Svarhlutfall 86,2- 88,1%		Svarhlutfall 79,4-82,1%	
Heildar- markmið	N	%	N	%	N	% (þeirra sem svara)	N	% (þeirra sem svara)	N	% (þeirra sem svara)
Býr heima	218	<b>100</b>	218	<b>100</b>	175	<b>87,5</b>	170	<b>88,5</b>	153	<b>85,5</b>
Er í skóla eða vinnu	12	<b>5,5</b>	178	<b>81,7</b>	138	<b>69,0</b>	129	<b>67,2</b>	130	<b>72,6</b>
Kemst ekki í kast við lögin	96	<b>44,0</b>	191	<b>87,6</b>	164	<b>82,0</b>	152	<b>79,6</b>	152	<b>85,9</b>
Notar ekki vímuefni og misnotar ekki áfengi	100	<b>45,9</b>	196	<b>89,9</b>	148	<b>74,0</b>	136	<b>72,0</b>	137	<b>79,2</b>
Beitir ekki ofbeldi eða hótunum um ofbeldi	67	<b>30,7</b>	198	<b>90,8</b>	151	<b>76,3</b>	151	<b>80,3</b>	149	<b>84,2</b>

Börn sem luku MST N=218	Upplýsingar meðferðaraðila				Upplýsingar í símtali við foreldra					
	Við upphaf		Við lok		6 mánuðir		12 mánuðir		18 mánuðir	
					Svarhlutfall 91,7%		Svarhlutfall 86,2- 88,1%		Svarhlutfall 79,4-82,1%	
Heildar- markmið	N	%	N	%	N	% (þeirra sem svara)	N	% (þeirra sem svara)	N	% (þeirra sem svara)
Býr heima	218	<b>100</b>	218	<b>100</b>	175	<b>87,5</b>	170	<b>88,5</b>	153	<b>85,5</b>
Er í skóla eða vinnu	12	<b>5,5</b>	178	<b>81,7</b>	138	<b>69,0</b>	129	<b>67,2</b>	130	<b>72,6</b>
Kemst ekki í kast við lögin	96	<b>44,0</b>	191	<b>87,6</b>	164	<b>82,0</b>	152	<b>79,6</b>	152	<b>85,9</b>
Notar ekki vímuefni og misnotar ekki áfengi	100	<b>45,9</b>	196	<b>89,9</b>	148	<b>74,0</b>	136	<b>72,0</b>	137	<b>79,2</b>
Beitir ekki ofbeldi eða hótunum um ofbeldi	67	<b>30,7</b>	198	<b>90,8</b>	151	<b>76,3</b>	151	<b>80,3</b>	149	<b>84,2</b>

Börn sem luku MST N=218	Upplýsingar meðferðaraðila				Upplýsingar í símtali við foreldra					
	Við upphaf		Við lok		6 mánuðir		12 mánuðir		18 mánuðir	
					Svarhlutfall 91,7%		Svarhlutfall 86,2- 88,1%		Svarhlutfall 79,4-82,1%	
Heildar- markmið	N	%	N	%	N	% (þeirra sem svara)	N	% (þeirra sem svara)	N	% (þeirra sem svara)
Býr heima	218	<b>100</b>	218	<b>100</b>	175	<b>87,5</b>	170	<b>88,5</b>	153	<b>85,5</b>
Er í skóla eða vinnu	12	<b>5,5</b>	178	<b>81,7</b>	138	<b>69,0</b>	129	<b>67,2</b>	130	<b>72,6</b>
Kemst ekki í kast við lögin	96	<b>44,0</b>	191	<b>87,6</b>	164	<b>82,0</b>	152	<b>79,6</b>	152	<b>85,9</b>
Notar ekki vímuefni og misnotar ekki áfengi	100	<b>45,9</b>	196	<b>89,9</b>	148	<b>74,0</b>	136	<b>72,0</b>	137	<b>79,2</b>
Beitir ekki ofbeldi eða hótunum um ofbeldi	67	<b>30,7</b>	198	<b>90,8</b>	151	<b>76,3</b>	151	<b>80,3</b>	149	<b>84,2</b>

Börn sem luku MST N=218	Upplýsingar meðferðaraðila				Upplýsingar í símtali við foreldra					
	Við upphaf		Við lok		6 mánuðir		12 mánuðir		18 mánuðir	
					Svarhlutfall 91,7%		Svarhlutfall 86,2- 88,1%		Svarhlutfall 79,4-82,1%	
Heildar- markmið	N	%	N	%	N	% (þeirra sem svara)	N	% (þeirra sem svara)	N	% (þeirra sem svara)
Býr heima	218	<b>100</b>	218	<b>100</b>	175	<b>87,5</b>	170	<b>88,5</b>	153	<b>85,5</b>
Er í skóla eða vinnu	12	<b>5,5</b>	178	<b>81,7</b>	138	<b>69,0</b>	129	<b>67,2</b>	130	<b>72,6</b>
Kemst ekki í kast við lögin	96	<b>44,0</b>	191	<b>87,6</b>	164	<b>82,0</b>	152	<b>79,6</b>	152	<b>85,9</b>
Notar ekki vímuefni og misnotar ekki áfengi	100	<b>45,9</b>	196	<b>89,9</b>	148	<b>74,0</b>	136	<b>72,0</b>	137	<b>79,2</b>
Beitir ekki ofbeldi eða hótunum um ofbeldi	67	<b>30,7</b>	198	<b>90,8</b>	151	<b>76,3</b>	151	<b>80,3</b>	149	<b>84,2</b>

Börn sem luku MST N=218	Upplýsingar meðferðaraðila				Upplýsingar í símtali við foreldra					
	Við upphaf		Við lok		6 mánuðir		12 mánuðir		18 mánuðir	
					Svarhlutfall 91,7%		Svarhlutfall 86,2- 88,1%		Svarhlutfall 79,4-82,1%	
Heildar- markmið	N	%	N	%	N	% (þeirra sem svara)	N	% (þeirra sem svara)	N	% (þeirra sem svara)
Býr heima	218	<b>100</b>	218	<b>100</b>	175	<b>87,5</b>	170	<b>88,5</b>	153	<b>85,5</b>
Er í skóla eða vinnu	12	<b>5,5</b>	178	<b>81,7</b>	138	<b>69,0</b>	129	<b>67,2</b>	130	<b>72,6</b>
Kemst ekki í kast við lögin	96	<b>44,0</b>	191	<b>87,6</b>	164	<b>82,0</b>	152	<b>79,6</b>	152	<b>85,9</b>
Notar ekki vímuefni og misnotar ekki áfengi	100	<b>45,9</b>	196	<b>89,9</b>	148	<b>74,0</b>	136	<b>72,0</b>	137	<b>79,2</b>
Beitir ekki ofbeldi eða hótunum um ofbeldi	67	<b>30,7</b>	198	<b>90,8</b>	151	<b>76,3</b>	151	<b>80,3</b>	149	<b>84,2</b>

Börn sem luku MST N=218	Upplýsingar meðferðaraðila				Upplýsingar í símtali við foreldra					
	Við upphaf		Við lok		6 mánuðir		12 mánuðir		18 mánuðir	
					Svarhlutfall 91,7%		Svarhlutfall 86,2- 88,1%		Svarhlutfall 79,4-82,1%	
Heildar- markmið	N	%	N	%	N	% (þeirra sem svara)	N	% (þeirra sem svara)	N	% (þeirra sem svara)
Býr heima	218	<b>100</b>	218	<b>100</b>	175	<b>87,5</b>	170	<b>88,5</b>	153	<b>85,5</b>
Er í skóla eða vinnu	12	<b>5,5</b>	178	<b>81,7</b>	138	<b>69,0</b>	129	<b>67,2</b>	130	<b>72,6</b>
Kemst ekki í kast við lögin	96	<b>44,0</b>	191	<b>87,6</b>	164	<b>82,0</b>	152	<b>79,6</b>	152	<b>85,9</b>
Notar ekki vímuefni og misnotar ekki áfengi	100	<b>45,9</b>	196	<b>89,9</b>	148	<b>74,0</b>	136	<b>72,0</b>	137	<b>79,2</b>
Beitir ekki ofbeldi eða hótunum um ofbeldi	67	<b>30,7</b>	198	<b>90,8</b>	151	<b>76,3</b>	151	<b>80,3</b>	149	<b>84,2</b>



## Meðaltal neikvæðra afskipta lögreglu (skv. LÖKE)

	N	12 mánuðum fyrir MST	12 mánuðum eftir MST	18 mánuðum eftir MST
Allir sem luku MST	<b>218</b>	<b>1,16</b>	<b>0,7156**</b>	<b>0,881</b>
Þar af ekki vistaðir á næstu 18 mánuðum	<b>159</b>	<b>0,97</b>	<b>0,5723*</b>	<b>0,7233</b>

\*\* p<0,01; \* p<0,05





# MultifunC stofnun á höfuðborgarsvæðinu er í undirbúningi

- Færa meðferðina nær sérfræðipjónustu og nærumhverfi barna og fjölskyldna 80% bvn.mála í klst radíus frá Reykjavík
  - Takast á við þá áhættuþætti sem liggja að baki vandanum og bregðast við bakslögum jafnóðum
  - Aðlögun að fjölskyldu, nærumhverfi og venjulegum skóla eða vinnu
  - Vistunartími 4-10 mánuðir + eftirfylgd 4-5 mánuði
  - 6-7 pláss auk álíka margra barna í eftirfylgd, þ.e. meðferðin sinnir 12-15 börnum og fjölskyldum þeirra hverju sinni



# Skýrari fókus á þarfir og viðeigandi inngrip

- Góð þróun greininga, en hægari þróun inngripa
  - Samningur Sameinuðu þjóðanna um réttindi barnsins (lög nr. 19/2013) (bara vistun ef viðeigandi stofnun)
- Áherslur í meðferðarkerfi Barnaverndarstofu
  - Stigskipt þjónusta, ekki einblína á inn-/útskrift af stofnun
  - Þátttaka foreldra og í nærumhverfi þar sem næst til allra áhættu- og verndandi þátta – (PMT, MST, Stuðlar, MultifunC og mögulega meðferðarfóstur)
- Ákoranir vegna fámennis og dýrra sérúrræða
  - Óleyst peningamál milli ríkisins og sveitarfélaga
  - Óljós stefnumótun og ósamstæð lagaumgjörð



# Samhæfð þjónusta við börn

## með alvarlegar þroska- og geðraskanir

(Úr skýrslu starfshóps Velferðarráðuneytis í nóvember 2013)

- Vistunarúrræði barnaverndarlaga [tímabundin, lögmætisregla] eiga ekki við ákveðinn og fámennan hóp barna með mjög mikla þjónustuþörf sem er ígildi fötlunar
- Fullreynt er þau geti búið í foreldrahúsum. Þurfa sérsniðin búsetuúrræði með mikilli, samræmdri og samfelldri þjónustu stofnana ríkis og sveitarfélaga
- Sveitarfélög tryggi þessum börnum langtímabúsetu þar sem komið er til móts við þarfir þeirra í grennd við heimili foreldra svo sem kostur er
- Miða skal við að búsetan geti haldið áfram eftir 18 ára aldur



# Skýrsla Ríkisendurskoðunar (febrúar 2016) „Geðheilbrigðisþjónusta við börn og unglunga. Annað og þriðja þjónustustig“

- Samningur Sameinuðu þjóðanna um réttindi barnsins (lög nr. 19/2013) – ríkar skyldur íslenskra stjórnvalda um viðeigandi þjónustu
- Stjórnvöld hafa aldrei lagt fram sérstaka stefnu um geðheilbrigðisþjónustu við börn og unglunga (en, fjölmargar skýrslur)
- Stjórnvöldum ber að skilgreina hvernig lögbundin þjónusta skuli veitt Skýr leiðsögn, skilvirkt skipulag og heildstæð stefna mikilvæg
- Skýra þarf skipulag og forsendur geðheilbrigðisþjónustu við börn og unglunga á 2. og 3. þjónustustigi - Innleiða hlutlæg viðmið um biðtíma
- Fyrirliggjandi tillaga til stefnu í geðheilbrigðismálum tekst ekki á við fjölþættan vanda [hér átt við börn með alvarlegar þroska- og geðraskanir]
- Ríkisendurskoðun hefur bent á þörf fyrir bætt úrræði vegna fjölþætts vanda (skýrsla Ríkisendurskoðunar um Stöðu barnaverndarmála á Íslandi, maí 2015)